

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен „доктор“ на тема
„Керамичните съдове от голямата селищна могила при Русе“

Докторант: Румяна Димитрова Йорданова
СУ „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, Катедра археология

Научен ръководител: доц. д-р Петя Георгиева

Рецензент: доц. д-р Мария Гюрова, НАИМ-БАН, Секция за праистория

Предложеният дисертационен труд се състои от текстова (дескриптивно-аналитична) част от 287 стр., структурирана в увод, 4 глави и заключение; отделно 20 стр. ползвана литература (259 заглавия) на български, румънски, английски и немски език. Към основната част се отнася и обемен корпус приложения, съдържащи 124 разнообразни и много информативни елементи – табла с рисунки, снимки, таблици, графики, планове, карти. Така основната част от дисертацията наброява общо 418 стр. В отделно книжно тяло от 191 стр. е поместен каталог с 639 каталожни единици, представени по 8 показателя: тип, форма, украса, повърхност, запазеност, размери, местонамиране и инвентарен номер.

Актуалност на темата

Във формулировката на темата, на пръв прочит, няма нищо оригинално – проучването е посветено на керамичния материал от Русенската селищна могила – един от знаковите многослойни халколитни обекти в СИ България. И един от обектите с най-безрадостна съдба – няколко кампании на проучване в рамките на 8 десетилетия и накрая пълно разрушаване на паметника, с множество проблеми и пропуски в синхронизирането на научната документация...

Актуалността и целесъобразността на темата произтича от факта, че този изключително богат на материал обект, макар и изцяло проучен, остава фрагментарно публикуван, което съществено накърнява пълноценното му включване в научно обръщение и респективно – неговата научна стойност. Докторантката сериозно и мотивирано подлага на щателно описание, анализ и интерпретация сериозен масив от керамични съдове, превръщайки ги в интегрална част от цялостното осмисляне на обекта и от друга страна – от богатата емпирична база-данни за халколитната керамика като цяло.

Адекватност на археологическата изворова база

За отбелязване е фактът, че са обработени 639 цели и реставрирани керамични форми с преобладаване на съдовете (468 на брой). Всички керамични находки са детайлно представени в каталога и са подложени на мултиаспектен анализ, вкл. инструктивна и вариативна статистическа обработка, предлагаща много интересни резултати. Освен директната работа с археологическите находки, докторантката е включила в проучването си и 53 цели форми по данни от публикации и наличната документация. Отделно е проучен и обработен цялостния архив на теренната работа на могилата, с прилагане на иновативен и ефикасен метод за извличане на максимална информация от наслагване на архивните единици. За целта на интерпретативната част от проучването са приведени сравнителни данни за затворени комплекси от 55 синхронни обекта, представящи убедителна контекстуална рамка за релевантни заключения.

Дисертабилност на темата

Темата е дисертабилна поради посочените по-горе обстоятелства, които могат да се резюмират като въвеждане в научно обръщение на внушителен по обем и много стойностен керамичен материал от разцвета на халколита, представен в синхронен и диахронен, регионален и над-регионален аспект. Типологическата класификация, използвана от докторантката е в основата на компаративен анализ с керамиката от 80 'синхронни' обекта от България и Румъния, отнасящи се към средния халколит и трите фази на културата КГКVI (данните за 64 от тях са представени в табличен вид – образи 50.1-6). Емпиричните данни, анализите и получените резултати, както и задълбочените наблюдения и заключения на докторантката превръщат дисертацията в ценен научен извор.

Цели и задачи, методи и структура на дисертационния труд

Уводът въвежда в проблематиката; разкрива спецификата на проучването; дефинира неговите цели, задачи и обхват. Основната цел се свежда до „пълна характеристика на целите керамични съдове от халколитните пластове на Русенската селищна могила с оглед превръщането ѝ в пълноценен извор за релативната хронология и социално-икономическата структура на обществата от това време” (стр. 3). Постигането на тази привидно скромна (а всъщност изключително трудоемка) цел изисква и предполага успешното изпълнение на 7 прецизно формулирани задачи, които представляват етапите на изследователската работа.

Ясно са посочени методите на анализ, а именно: типологически, сравнителен и статистически (включващ и кореспондентен анализ – СА). Адекватно са представени предизвикателствата и иновативните похвати в преследването и

осъществяването на научните цели и задачи. Уводът дава убедителна заявка за дълбочината, сериозността, мащабността и целесъобразността на проведеното проучване.

Основната текстова част е с ясна и издържана структура и се състои от 4 глави както следва: Русенска селищна могила: обща характеристика (глава 1); Класификация, типология и релативна хронология (преглед на проучванията)(глава 2); Класификация на съдовете от Русенската селищна могила (глава 3); Затворени комплекси – структури и техния инвентар (глава 4).

Първите две глави са с доминиращо историографско-дескриптивен характер. Убеждават читателя в способността на авторката да представя грамотно и смислено мнението си, да осмисля и анализира предлагани тези и концепции, да подхожда критично към научния дискурс и дискусия, да взема рационално решение в подбора на културно-хронологични схеми за контекстуализиране на проучвания обект.

Същностни и подчертано приноси в проучването са **глави 3 и 4**, третиращи керамичните съдове и затворените комплекси в Русенската могила. Класификационната система, възприета от докторантката, е адаптиран вариант на тази, използвана от П. Георгиева при проучване на културата Криводол–Сълкуца. В дисертацията тази система е развита и приложена в съчетание с компаративен анализ с керамиката от 80 синхронни селища. Оттук произтичат възможности за интересни сравнителни наблюдения в локален и над-регионален аспект. За отбелязване е изработената от авторката система за идентифициране на горели структури на базата на детайлен анализ на полевата документация. Обособените затворени комплекси също са подложени на корелативни наблюдения и произтичащите от тях заключения, което допринася за изясняване на относителната им хронология.

Общото впечатление от труда е, че той се опира на достатъчно солидна и репрезентативна емпирична основа, по-впечатляващото за мен в случая е, че всички налични и достъпни археологически артефакти и свидетелства по темата са добросъвестно и грижливо обработени и от тях са извлечени максимално количество и качество данни (видно от множеството графики и таблици в приложенията) за стойностен контекстуален анализ.

Прочитът на основния текст внушава убеждението, че докторантката познава в детайли материала, с който оперира, като при това внася креативни аспекти в подхода и третирането както на непълната документация, така и в осмислянето и класифицирането на керамиката, и обособяването ѝ в комплекси, сравними на над-регионално равнище. За отбелязване е и познаването на внушителен масив литература и нейното умело и интелигентно ползване.

Заключението е реалистично и съдържа синтез на авторските наблюдения и анализи. Отчетени са: възможността за относителна хронология на типове съдове (на базата на използваната типологическа класификация на

керамиката); разпознаването на 20 нови постройки с принадлежащия им керамичен инвентар по метода на обособяване на затворени комплекси; създаването на пълна хронология на горелите стурктури от Русенската могила, обхващащи периода от края на средния до финала на късния халколит; идентифицирането на иновации и ретардации в различни сфери на бита и материалната култура.

Приложенията са разнообразни, информативни и качествени.

Каталогът е прецизно замислен, детайлно изпълнен и добре илюстриран.

Авторефератът представя пространно и пълноценно изложение на съдържанието на дисертационния труд, ясно формулирани приноси и списък на публикациите по темата на дисертацията. Последните са напълно достатъчни за процедура по защита.

За отбелязване са адекватно отразените приноси на проучването (16 на брой), сред които бих открито следните:

- опростена, но изчерпателна и разбираема типологическа класификация на формите и украсата на съдовете, съчетана с анализ на метричните им показатели;

- обобщаване на информацията за 55 публикувани затворени комплекса от ареала на културите Боян, Поляница и КГКVI. Тук е уместно да се припомни, че затворените комплекси предоставят най-меродавни и методически релевантни данни за проучваните културни явления;

- възстановяване (по теренна документация) на 37 затворени жилищни комплекса, които позволяват изграждането на относителна им хронология за периода от края на средния до края на късния халколит;

- отчитане на промяна в пропорциите на съдовете от различни фази на късния халколит, което извежда този признак като хронологичен индикатор, наред с познатите досега, фокусирани главно върху формите и украсата.

В заключение, на базата на впечатленията ми от дисертационния труд, вкратце гореизложени, убедено препоръчвам присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на **Румяна Димитрова Йорданова**.

28.07.2020 г.

С уважение:

Доц. д-р Мария Гюрова